

EURÓPAI PARLAMENT

2004

2009

Női jogi és Esélyegyenlőségi Bizottság

23.6.2006

MUNKADOKUMENTUM

a nőket és a lányokat az oktatás terén érő hátrányos megkülönböztetésről

Női jogi és Esélyegyenlőségi Bizottság

Előadó: Věra Flasarová

Bevezető

Az Európai Unió bővítésének nemcsak társadalmi, kulturális és gazdasági vetülete van, hanem kihívást jelent a nemek közötti egyenlőtlenség problémáinak Európa különböző régióiban történő megoldása tekintetében is. Ezek a kérdések a lisszaboni stratégia prioritásai között szerepelnek. Jelentésem középpontjában az az érték áll, amelyet a tanulás és annak életünk során történő elmélyítése hoz létre, és amelynek eredményeként az ember képes önmaga kiteljesítésére a társadalomban. Bár régóta tudjuk, hogy a nők és a lányok ugyanolyan tanulási képességekkel rendelkeznek, mint a férfiak és a fiúk, az előbbiek számos ok következtében hátrányos helyzetben vannak, ami a tanuláshoz, különösen a felsőfokú tanulmányokhoz, illetve az élethosszig tartó tanuláshoz való hozzáférést illeti. Ezeket az okokat gyakran természetesnek tekintik és a nők biológiai alkatával magyarázzák. Az európai társadalom azonban kulturálisan és gazdaságilag elég fejlett ahhoz, hogy jelentős mértékben csökkenteni tudja vagy akár meg is szüntesse azokat az akadályokat, amelyeket a nők biológiai és családban betöltött szerepe állít, nem beszélve azokról az akadályokról, amelyek mélyen gyökeredző hagyományokból, vallási vagy nemi alapú előítéletekből alakultak ki.

A. Alapvető információk a fiatal nők és lányok tanuláshoz való hozzáféréssel kapcsolatos helyzetről

A nemek közötti esélyegyenlőség tekintetében hét olyan fontos tényezőt ismerünk, amelyek következtében a fiatal nőket és a lányokat az oktatás területén hátrányos megkülönböztetés éri: **(1) gazdasági megfontolások a szociálisan hátrányos helyzetű családokban, amelyek miatt a fiúk oktatását előnyben részesítik; (2) a nemi hovatartozáson alapuló előítéletek a tanulmányok kiválasztásában; (3) objektív, a nemi hovatartozáson alapuló okok, amelyek akadályt jelentenek a tanulmányok befejezésében; (4) a nemi hovatartozáson alapuló okok, amelyek megakadályozzák a fiatal nőket abban, hogy további tanulmányokat folytassanak szaktudásuk tökéletesítése érdekében; (5) a tanult nőkkel szembeni társadalmi előítéletek; (6) a felsőfokú végzettségű nők alacsonyabb szintű szakmai elismerése; (7) néhány országban vallási előítéletek, amelyek miatt a nők a társadalomban nem tudják képességeiknek megfelelően kiteljesíteni magukat.**

2004-ben az EU tagállamok felsőoktatási intézményeiben tíz lányból nyolc fejezte be tanulmányait. Ez az adat magasabb, mint a fiúk esetében, ahol az arány a teljes létszám háromnegyede, ami azt bizonyítja, hogy a lányok és a fiatal nők ugyanannyira motiváltak a tanulásban és ugyanolyan tanulási képességekkel rendelkeznek, mint a fiúk és a fiatal férfiak. Azoknak a lányoknak és fiatal nőknek az aránya azonban, akik tanulmányaikat folytatják vagy tudományos karriert kezdenek, csökken. Míg az egyetemi szintű oktatásban a nő-férfi arány 59%-41%, a doktori címet szerzőknek csak 43%-a, az egyetemi tanári címet szerzőknek pedig csupán 15%-a nő. Ezek az adatok a nemek között az élethosszig tartó tanulás tekintetében meglévő szembeszökő egyenlőtlenséget mutatják. Hasonló a helyzet az egyetemi tanulmányok befejezését követő, az akadémiai szférán kívüli további tanulmányok területén is, és mindez megerősíti, hogy mindkét jelenségnek azonos az oka, amelynek gyökere a nemek közötti régi keletű egyenlőtlenség.

A nők felsőoktatáshoz, tudományos címekhez és az élethosszig tartó tanuláshoz való hozzáférést korlátozó „természetes” okok közé tartozik az anyaság és a családalapítás. Az a felfogás, amely e két okot objektív akadálnak tekinti, az egyenlő esélyek hagyományos

félreértésén alapul, ami szinte valamennyi EU tagállamban érvényes, sőt világszerte megfigyelhető. Ráadásul ezt a nézetet a férfiak és a nők egyaránt elfogadják.

A gyerekekről és a családról való gondoskodás néhány esetben azzal jár együtt, hogy a nők tanulmányaik folytatásával kapcsolatos érdeklődése csökken. A gyermekszülés miatt tanulmányaikat félbeszakító nők közül sokan végképpen lemondanak arról, hogy folytassák a tanulást.

A családok szociális helyzetének javítását elősegítő uniós politika ellenére a családok nagy százaléka olyan helyzetben van, amelyben kizárt, hogy gyermekeik számára biztosítani tudják a felsőoktatásban való részvételt. Sajnos nem mindig lehetséges a szociális hátrányok leküzdése állami támogatásokkal vagy uniós támogatásból biztosított ösztöndíjakkal, segélyekkel, kölcsönökkel, illetve más fajta segítséggel. A hátrányos szociális helyzetű családok továbbra is olyan luxusnak tekintik a tanulást, amelyet nem engedhetnek meg maguknak. A két nemre vonatkozó hagyományos előítéletekkel összhangban a fiúkat gyakran előnyben részesítik a lányokkal szemben.

Amikor egy tanulmányterület kiválasztásáról van szó, számos hagyományos előítélet lép működésbe a két nem „természetes” hajlamával kapcsolatban, amely szerint általában véve a fiúk inkább műszaki érdeklődésűek, mint a lányok. Ennek következtében még mindig van számos olyan tanulmányterület, ahol az egyik nem a másik rovására túlsúlyban van. Ez a szemlélet a foglalkozás ezt követő kiválasztását is befolyásolja, mivel még mindig számos sztereotípiát létezik azzal kapcsolatban, hogy mely foglalkozások „alkalmasak” a férfiak, illetve a nők számára.

Emellett sokan úgy vélik, hogy a „tipikusan” női munkákért rosszabbul fizetnek. Ez a sztereotípiát az ápolónői vagy az általános, illetve középiskolai tanári munkára vonatkozik. A nemek közötti egyenlőtlenségnek ez a formája sok foglalkozásban érvényesül.

A művelt és képzett nők szakmai környezetben elfoglalt pozíciója az egyik alapvető probléma, amelynek következtében az oktatás területén hátrányos megkülönböztetés éri a nőket és a lányokat. A munkahelyeken a férfiak potenciális fenyegetésként tekintenek azokra a nőkre, akik képzettségük alapján vezető pozíciót tölthetnének be. Ez összefüggésben van azzal a hagyományos felfogással, amely szerint a férfiak a családfenntartók és, mint ilyenek, ők azok, akik jobban keresnek. Egy szakmai környezetben magasabb pozícióra, azaz több fizetésre törekvő nő megszegi a szabályokat és megfosztja a férfiakat az anyagi forrásoktól.

Hasonlóan problémás a tanult és sikeres nők helyzete a családban. Itt is gyakran szembesülünk azzal a véleménnyel, hogy kettőjük közül a férfi a sikeresebb. Ez a modell sok nő számára is természetes, és a nők maguk is igyekeznek elkerülni a problémákat. A partnerek közötti ilyen ellentétek a kapcsolat elromlásának rejtett és éppen ezért még inkább súlyos okai lehetnek. A nők nehéz helyzetben találják magukat, amelyet gyakran úgy oldanak meg, hogy feladják karrierjüket vagy további tanulmányaikat.

Habár az EU tagállamokban semmi sem korlátozza a fiatal nők és lányok tanuláshoz való hozzáférését, mégis akadályokba ütköznek ott, ahol vallási hagyományok és dogmatikus követelmények vannak érvényben vagy a nemek közötti hagyományos egyenlőtlenség mélyebben gyökeredzik. Ezek a jelenségek jól megfigyelhetők Európa vidéki területein, olyan régiókban, ahol erős a vallásos hit és olyan országokban, ahol az egyenlő esélyek kérdésének

még nem szenteltek elég figyelmet.

A diákok mobilitása az egyik olyan tényező, amely korlátozza a tanuláshoz való hozzáférést. A tanulás, különösen egy felsőoktatási intézményben gyakran elkerülhetetlenül együtt jár az utazással, amelynek következtében a lányok és a fiatal nők ezen a téren is hátrányba kerülnek a fiúkkal és a férfiakkal összevetve. Számos ország van Európában, ahol a nők és a lányok még nem tudnak olyan szabadon utazni egyedül, mint a fiúk és a férfiak. A nők és a lányok a szexuális érdeklődés tárgyává vagy erőszak áldozatává válhatnak.

B. A fiatal nőket és a lányokat az oktatás területén érő hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó közösségi politika

Információs és jogalap

A férfiak és nők közötti egyenlőség a közösségi jog egyik alapelve, amelyről a Szerződés 2. cikke és 3. cikk (2) bekezdése rendelkezik, és amelyet egyértelművé tesz az Európai Bíróság joggyakorlata. A Szerződés értelmében a férfiak és nők közötti egyenlőség a Közösség egyik feladata és célja, és ennek az egyenlőségnek a megvalósítását a Közösség valamennyi tevékenységében aktívan támogatja.

Uniós dokumentumok

Az oktatás területén a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos alapfogalmakat a diszkriminációmentesség és a mindenki számára megvalósuló esélyegyenlőség 2005. évi keretstratégiája tartalmazza. Ez a dokumentum összefoglalja azokat a tényezőket, amelyek következtében az oktatás területén a fiatal nőket és lányokat hátrányos megkülönböztetés éri.

A férfiak és nők közötti egyenlőség, 2004: ez a dokumentum általános jelentés a nemek helyzetéről az EU tagállamaiban és az oktatás területét is magában foglalja.

Az oktatással kapcsolatos más dokumentumok: A nők és férfiak közötti egyenlőség: az európai szintű tevékenységek megszervezéséhez való hozzájárulás, 2004–2005, továbbá A nemek közötti egyenlőség: közösségi keretstratégia, program a 2001 és 2005 közötti időszakra

A Kulturális és Oktatási Bizottság, illetve a Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság jelentései és felszólalásai.

Bizottsági dokumentumok

A nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó ütemterv 2006-2010, amelyet 2006. március 1-jén fogadtak el, a nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló éves jelentés 2006, valamint egy hasonló dokumentum, amelynek címe: Jelentés a nők és férfiak közötti egyenlőségről 2005.

Nemzetközi szervezetek

Az ENSZ globális monitorjelentésének második fejezete a nemek közötti egyenlőségről szól. Emellett erről szól egy teljes jelentés, amelynek címe „A nemek és oktatást mindenkinek: nagy lépés az egyenlőség felé 2003/2004”.

Világbank: Globális monitorjelentés (2006)

C. A jelenlegi helyzet az Európai Bizottság szemszögéből

Más dokumentumok mellett a Bizottság megjelentette „A nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó ütemterv 2006-2010” című kiadványt, amelynek 5. fejezetében szó van a nemekhez kötődő sztereotípiák felszámolásáról az oktatásban, a képzésben és a kultúrában. A dokumentum rámutat, hogy az EU tagállamaiban folytatódik a sztereotípiák felszámolása a munkahelyi egyenlő esélyek tekintetében. A jelentés szerint az uniós politikának tekintetbe kell vennie azt, hogy a nemekhez kötődő sztereotípiák kialakulása ellen már fiatalkortól fel kell venni a harcot, beleértve a lányokat és a fiatal nőket az oktatás terén sújtó hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelmet is. Az egyenlő esélyek politikájának alkalmazását tehát az iskolában és a családi nevelésben kell elkezdeni. A tanárok és az oktatásban dolgozók képzését a tanárképző és más karokon ehhez a célhoz kell igazítani. Nagyobb hangsúlyt kell helyezni a nemek kérdésére a jövő tanárainak szakmai képzése során.

Az oktatási és képzési rendszernek a fiatalok számára nemüktől függetlenül megfelelő és kiegyensúlyozott oktatást kell nyújtania.

A nemek kérdésének tükröződnie kell abban is, ahogyan valamennyi iskolatípusban és tantervben összeállítják a tartalmat és a tankönyveket.

D. Javasolt intézkedések

1. Az oktatáshoz való egyenlő hozzáférésre vonatkozó jelenlegi politika értékelése

A Bizottság által készített jelentések és a többi intézménytől származó statisztikai adatok és információk azt jelzik, hogy a nemek közötti különbségek egyre nagyobbak a magas szintű tudományos képzettségek és az élethosszig tartó tanulás terén.

2. Az oktatáshoz való hozzáférés megkönnyítése a gyermeket nevelő nők és azon nők számára, akik a gyermekvállalás miatt félbeszakították képzettséget nyújtó tanulmányaikat

Az előadó úgy véli, hogy párbeszédet kell folytatni a munkaadókkal akár a szakszervezetek, akár az államok, akár az EU szemszögéből annak érdekében, hogy ösztönzést kapjanak ahhoz, hogy az átlagosnál jobb feltételeket teremtsenek, amelyek megkönnyítik az ebbe a körbe tartozó nők hozzáférését a felsőoktatáshoz. Például az előadó az olyan vállalkozásoknak nyújtott kedvezményes adózásra gondol, amelyek a nők számára egyrészt megkönnyítik, hogy folytassák képzettséget nyújtó tanulmányaikat, másrészt az átlagosnál jobb feltételeket teremtenek, amelyeknek köszönhetően a nők tudásukat és szakmai felkészültségüket fejleszthetik.

3. Azoknak a közkeletű sztereotípiáknak a felszámolása, amelyek miatt a munkahelyeken hátrányos megkülönböztetés éri a művelt és képzett nőket

Az előadó azt javasolja, hogy külön figyelmet szenteljenek ezeknek a nemekkel kapcsolatos kérdéseknek, és az ezekre vonatkozó adatokat ellenőrizzék és értékeljék.

4. Azoknak a közkeletű sztereotípiáknak a felszámolása, amelyek miatt a partnerkapcsolatokban hátrányos megkülönböztetés éri a művelt és képzett nőket

Az előadó a 3. pontban megfogalmazotthoz hasonló megközelítést javasol.

5. Az oktatásban dolgozók képzése annak érdekében, hogy megfeleljenek a nemekkel kapcsolatos kiegyensúlyozott politika követelményeinek

Az előadó úgy véli, hogy be kell építeni a tanárképzésbe a nemekkel kapcsolatos politikáról szóló ismereteket a tanárképző és más karokon.

6. A nemzeti kisebbségekre vonatkozó következetes integrációs politika

Az előadó véleménye szerint szükség van egy olyan nemzeti kisebbségi politikára, amely fokozott hangsúlyt fektet a fiúk és a lányok számára az oktatásban biztosított egyenlő feltételekre. A bevándorló családokból származó fiatal nők és lányok oktatási rendszerbe történő integrációja is nagyon fontos.

7. A hagyományos és a vallási előítéletek következményeinek felszámolása

Az előadó azt javasolja, hogy az uniós politika fokozottan hívja fel a figyelmet a nemekkel kapcsolatos hagyományos sztereotípiákra, amelyek mélyen gyökereznek a vallásban és a kultúrában.

8. A fiatal nők és lányok igényeire szabott tanulási formák támogatása tekintetbe véve például a mobilitást

Az előadó úgy gondolja, hogy például bizonyos típusú középiskoláknak, felsőfokú szakképzést nyújtó iskoláknak és felsőoktatási intézményeknek programjaikban olyan oktatási formákat is kellene nyújtaniuk, amelyek megfelelnek a lányok és kisgyermeket nevelő vagy szülési szabadságon lévő nők vagy azok lehetőségeinek és igényeinek, akik ezektől az iskoláktól nagy távolságra élnek. Az előadó véleménye szerint a jelenlegi technikai lehetőségek hatékony megoldásokat biztosítanak ehhez.

9. Uniós és más forrásokból, beleértve a nonprofit ágazatot is, finanszírozott oktatási programok bevezetése és felhasználása annak érdekében, hogy biztosítsák a hátrányos helyzetű családokból származó lányok és fiatal nők oktatásának támogatását

Az előadó már működő programokra és támogatási alapokra gondol, valamint új források keresésére. Hangsúlyozza, hogy a jövőre való tekintettel be kell fektetni a fiatalok oktatásába.

10. A nemek kérdésével kapcsolatos statisztikai adatok pontos értékelésének égető szükségessége

Az előadó rámutat, hogy a nemekre, különösen a gyerekekre és a fiatalokra vonatkozóan, nincs differenciált statisztikai adat. Ez lenne többek között a feladata az újonnan megalakuló Nemek Közötti Egyenlőség Intézetének.